

Välkommen till
Nyhetsbrev nr 1-2018
från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget.

Isberg på bjärekusten 1956

I vinterns tecken

går en stor del av detta Nyhetsbrev. Med detta vill jag passa på att tillönska dig och alla övriga mottagare av detta Nyhetsbrev en GOD FORTSÄTTNING på det nya året.

Ytterligare ett tema

har detta Nyhetsbrev: Birgit Nilsson. I år är det 100 år sedan hon föddes. Vi kommer att bli påmind om detta jubileum många gånger under året. Såväl radio som TV har laddat upp. Så även våra stora operascener. Och – förstås – Birgit Nilsson Museum hemma i Bjäre.

Nyårslöftet som jag inte kunde hålla.

Som du redan kunnat konstatera, har jag inte kunnat hålla mitt "nyårslöfte" – nämligen att sluta utge mina Nyhetsbrev.

Skulden lägger jag på alla de läsare som hört av sig efter mitt löfte före nyår.....Efter alla dessa vänliga, positiva och vädjande brev gick det helt enkelt inte att bara klippa av direkt. Nu tar jag – som det brukar heta – en dag i sänder. Ett Nyhetsbrev i sänder.....

Dessutom: i arkivet ,som jag just nu gräver i , hittar jag ständigt intressant material. Sådant som jag inte vill att det skall bli för evigt fördolt för världen genom att jag förpassar materialet till soptunnan. I många fall rör det sig om unika dokument som jag är ensam om att inneha.

Det fanns en tid

när den globala uppvärmningen inte kändes som ett problem och inte heller var ett ständigt återkommande diskussionsämne.

I mitt arkiv finns åtskilligt material, som kan berätta om vintrar som var åtskilligt mera bistra än de vi upplever numera. Enstaka kalla och – framför allt – snörika vintrar har vi som bekant upplevt då och då. Bl.a. på 1970-talet, men för att hitta perioder över flera år i rad med sträng kyla får vi gå till vintrarna under 2:a världskriget. Således början av 1940-talet. Du, som har minnen av dessa vintrar, kan säkert instämma.-

Köldperioder längre tillbaka i tiden måste vi gå till dokumenten för att hitta. Dokumenten finns. Här några glimtar ur dem.

Svenska armén på isen

Om vi talar om is till havs som tålde större belastning tänker vi förstås genast på vintern 1658. Det var det året, då den svenske kungen, Karl X Gustav, efter att ha hållit till med sin här i Tyskland, tog väg via Danmark för att ”ta hand om” broderfolket där. Den svenska hären tog sig isvägen över till Själland och Köpenhamn.

Det var en oväntad – och för danskarna obehaglig - manöver. Ett av resultaten av det kriget blev, att vi i Bjäre – liksom skåningar, blekingar och hallänningar i övrigt - förvandlades till svenskar.

Det var inte bara 1658,

som isen låg fast runt våra kuster på 1600-talet. Även 1665, 1670 och 1680 innebar tillfruset hav runt Sydsverige. Även från 1800-talet har vi skriftliga dokument om åtminstone två s.k. fimbulvintrar: 1844 då det i Skåne noterades 36 minusgrader. Den långa och svåra vintern följdes av en regnig sommar med förstörda skördar och svår nöd. Det berättas att *”eländet var så gruveligt att många bönder måste gå från sitt hemman”*.

Från 1893 kan vi läsa, att en *isrestaurang* startades på isen mitt ute i Öresund! Så stark var tydligen trafiken av is-vandrande skåningar och själlandsbor att det fanns ett underlag för en sådan restaurang.

Mer dramatik på havisen

De gamla dokumenten som jag hittar i mitt arkiv kan dock berätta mer om dramatik, som har utspelats ute på havisen runt våra kuster. (Jag använder formen **havis**, eftersom det är den formen, som åtminstone bjäreborna använde under isvintrarna på 1940-talet. Språkvetare kan jag tänka mig vilja peta in ett s i ordet. Så gör också min dator – och svenska akademins ordlista !!. De vill att ordet stavas **havsis**.)

Därmed kan vi återvända till gångna tiders ”fimbulvintrar”. Eller vargavintrar om du vill.... Jag har valt ut några exempel:

Härbärgen byggdes på isen.

En vinter som verkligen har gått till is-historien inträffade 1323. Om denna vargavinter har dåvarande historikern, Olaus Magnus, berättat, att det var så livlig trafik på isen mellan Skåne och Tyskland, att man byggde särskilda härbärgen ute på isen! Där kunde resande ta in för att få mat, värme och vila för både sig själva och hästarna. Att den vintern var särskilt sträng i hela Europa visade sig bl.a. genom att is förekom även i Medelhavet!

1300-talet bjöd f.ö. på flera sådana vintrar, som gått till historien: 1332, 1336 och 1349.

Under någon av dessa vintrar skall – enligt dokumenten - hela Östersjön ha varit tillfrusen.

Även under 1400- och 1500-talen förekom vintrar, då det rapporterades, att Östersjön var istäckt. Om vintern 1559 hette det:

- *Det rådde en köld om vilken förr än då ingen människa kunnat göra sig begrepp.*

Vintern 1635 var Ålands hav så starkt tillfruset, "att resande med häst och släde mellan Sverige och Finland inte orkade hugga hål genom isen för att kunna vattna hästarna. Isen var för tjock!!"

1900-talet och krigsvintrarna.

Bjärebro på havisen runt Bjäre.

(Om du tycker dig känna igen någon av de pilkande bjäreborna får du gärna höra av dig.)

När det gäller "vårt eget århundrade" är det främst de s.k. krigsvintrarna i början av 1940-talet, som gått till historien. Från dessa vintrar är vi ju fortfarande några, som har egna minnen.

Redan före krigsvintrarna på 1940-talet hade dock 1900-talet bjudit på ett par riktigt stränga vintrar. 1918, då 1:a världskriget med alla dess fasor gick mot sitt slut, var en sådan. 11 år senare var det dags igen: Från vintern 1929 finns många dokument om isbelagda hav och fastfrusna fartyg, som fick vänta länge på undsättning.

För fartyg som fastnat ute till havs och som tvangs att vänta länge på hjälp från isbrytare, tog provianten slut. Ett nytt färdmedel blev räddningen: flyget.

Flygplanen kunde släppa ner proviant till de hungrande sjömännen.

Mera om "krigsvintrarna"

Särskilt svår var vintern 1940. I början av februari meddelade chefen för marinen, att Öresund nu var stängd för båttrafik. Isen på Öresund blev nu ett omtyckt promenadstråk för såväl skåningar som själlandsbor. Det blev så populärt, att de danska myndigheterna utfärdade förbud att färdas till Danmark på isen över Öresund. Orsakerna var dels de minor som lagts ut till havs och dels att de danska tullmyndigheterna inte kunde acceptera, att svenskar helt enkelt vandrade över till Danmark utan att passera den danska passkontrollen!

Drama på Laholmsbukten

Direkt efter den svåra vintern 1940 följde ytterligare ett par stränga vintrar. Under den ransonering av matvaror som nu rådde, var det frestande för många nordvästskåningar att ge sig ut på isen för att pilka torsk.

Oftast gick det bra, men det inträffade då och då tillbud, som kunde leda till katastrofer.

En sådan händelse inträffade på isen på Laholmsbukten i januari 1942. Som så många gånger denna vinter hade många gett sig ut på isen för pilka torsk. Vädret var bra. Ingen vind och klar sikt. Många frestades att ge sig långt ut på isen. Alltför långt, visade det sig.

Plötsligt upptäcktes det från land, att en spricka i isen hade uppstått.

Sprickan sträckte sig över hela bukten. Flera pilkare befann sig utanför vaken – som snabbt blev allt bredare. Personerna där ute hade ännu inte upptäckt faran. De fortsatta med sitt pilkande.

Inne på land hade man upptäckt

vad som höll på att hända. En av de första som upptäckte sprickan i isen och som genast slog larm, var läraren i Svenstads skola, Erik Pamp. Han bodde vid den tiden hos lantbrukare Pauli Pålsson i Småryd. Från sitt rum hade han utsikt långt ut över bukten.

Lärare Pamp slog larm. Några män begav sig snabbt ut på isen. Man drog en båt med sig. Väl framme vid vaken kunde man sjösätta båten och ta sig över till andra sidan. Sedan gällde det att ta sig runt så fort som möjligt till de fiskande personerna, som var spridda över ett stort område, och som ännu var ovetande om sin situation!

Hela dramat slutade lyckligt. Alla räddades – tack vare det rådiga ingripandet från land.

En bidragande orsak till att det hela slutade lyckligt var, att det inträffade så tidigt under dagen - vid middagstid. Hade det inträffat senare på dagen kunde mörkret ha gjort räddningsaktionen omöjlig.

Har du några minnen från krigsvintrarna och havisen – skriv gärna några rader. Alla pusselbitar är värdefulla när man skall få fram den kompletta bilden.

Min boklåda

Boktitel	Ord.pris	Rea-på-rea-pris
Så blev Båstad tennis	225	60
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	70 *
Vår bjärehistoria i bild	350	70 **
Bjärebör berättar om Bjäre	Slutsåld	
Strövtåg i Bjäres historia	330	70
På räls över Hallandsås under 130 år	Slutsåld	
Nära havet trivs jag bäst	330	Ny

Kommentarer:

- Enstaka ex. från försäljningsställen.

** **Vår bjärehistoria i bild.** Bok med 336 sidor fylld med unika bilder. Ur rubrikfloden i boken:

- När 1900-talet var ungt
 - Bjäre i förändring
 - Mekaniseringen inom jordbruket
 - Skolan omdanas.
 - Familj och släkt . Fritid och fest.
- Från lanthandel till stormarknad
Från badvagn till spa
Kommuner i förändring
Barnens århundrade
Bilen blev en kär ägodel

Birgit tar världen i famn under pressträff i Hembygdsparken inför en av konserterna i V. Karups kyrka.

100 år sedan Oles Birgit föddes.

2018 är det 100 år sedan Birgit Nilsson föddes. Det var närmare bestämt 17 maj.

Om sitt första besök i V. Karups kyrka har Birgit själv berättat. Besöket gjordes för att den nyfödda – Birgit - skulle döpas. Om detta har Birgit berättat bl.a. i sina memoarer. Mor Justina hade berättat för henne.

Birgit skrek så intensivt att prästen, Anders Nilsson, riktade sig till barnets gudmor med uppmaningen: *Giv barnet sudden.*

Gudmodern visste, vad detta besked innebar. En tygbit doppad i sprit som det skrikande barnet fick lukta på.

- *Och då blev jag visst tyst*, berättar Birgit i sina memoarer.

Fler Birgit-toner i denna kyrka.

Som bekant har Birgit "givit hals" i denna kyrka många gånger sedan dess. Redan som mycket ung kom hon med i kyrkokören. Att hennes stämma uppmärksammades tidigt får vi exempel på i samband med att hennes konfirmationslärare skulle gifta sig och då bad Birgit att sjunga solo vid bröllopet.

Långt senare skulle det bli mycket Birgit Nilsson i V. Karups kyrka. 1959 inleddes den långa raden av Birgit Nilsson-konserter till förmån för Bjäre Härads hembygd förenings. Denna konserttradition skulle hållas levande hela århundradet ut.

100-årsminnet kommer att firas

på många sätt – och av många:. Sveriges Television, liksom Sveriges Radio, kommer att bjuda på mycket av Birgit-minnen under våren. Göteborgsoperan kommer att ge ett specialprogram som en hyllning till Birgit Nilssons minne.

Birgit Nilsson Museum

kommer förstås också att uppmärksamma jubileet. Den 11 augusti bjuder man på en stor konsert hemma på gården i Svenstad.

På den plats där Birgit lekte som barn kommer nu såväl orkester som solister att framföra åtskilligt av den musikskatt, som vi förknippar med Birgit.

Mina egna minnen av Birgit

I V. Karups kyrka omfattar inte bara de år, då jag arbetade tillsammans med henne kring arrangemangen om konserterna till förmån för Bjäre Härads hembygdsförening, nämligen åren 1964 – 1988.

De allra första minnena

går tillbaka till min barndom. Jag var elev i V. Karups folkskola. Efter läsårsavslutningen med examen i de olika klasserna var för sig, samlades alla eleverna i alla klasserna till gemensam avslutning i V. Karups kyrka. Åtminstone vid en av dessa avslutningar i kyrkan medverkade en flicka från byn Svenstad som sångsolist. Vi hade hört att flickan hade blivit intagen som elev vid självaste Kungliga Musikaliska Akademin i Stockholm! Nu skulle hon sjunga för oss i den kyrka, där hon några år tidigare sjungit i församlingens kyrkokör.

Trots att detta hände för så länge sedan, har jag fortfarande ett tydligt minne av mäktigheten i denna röst.

Ännu tydligare – och ännu mäktigare – är ett annat minne från min barndom. Jag hade övertalats att följa med till julottan i V. Karups kyrka. Där fick jag vara med om en stor upplevelse, som ännu tydligt lever kvar i mitt minne.

”Scenen var mäktig i sig. Vintermörkret där utanför kyrkfönstret. De många levande ljusen inne i den fullsatta kyrkan.

Så orgeln som introducerar en känd melodi: O Helga natt.

Så kommer Birgits röst. – O Helga Natt.!

Jag kan försäkra att även ett barn kan uppleva mäktigheten i rösten och ”ta in” hela denna julottescen. Med alla sinnen....

Jag var nog den i särklass yngste julottebesökaren i V. Karups kyrka den här gången. Innebär det . månntro, att jag är den ende nu levande personen, som har egna minnen av den här juldagsmorgonen i V. Karups kyrka???

Om du som läsare var där då, får du förstås gärna höra av dig.

”En stämma av stål” i TV

Nyligen sände SVT ett program om Birgit Nilsson. ”Sopranen med en stämma av stål”.

Efter programmet har många hört av sig och uttryckt mycket positiva kommentarer om programmet. Samtidigt har flera bjärebor uttryckt, att man hade önskat något om konserterna i V. Karups kyrka till förmån för Bjäre Härads hembygdsförening.

Denna långa rad av konserter utgör ett värtaligt och konkret uttryck för Birgits generositet mot sin barndoms bygd. Birgit – högst betald av alla världsstjärnorna för sina framträdanden på världens största operascener – hade i V. Karup gaget 0 kr.

Men inte nog med det: Hon såg också till, att flera andra toppartister kom till våra konserter. Det rörde sig om världsstjärnor: Gösta Winberg, Gitta-Maria Sjöberg, Nina Stemme, för att nämna några i den långa raden..... Och så, förstås, ackompanjatörerna. Bl.a. Lars Roos, som kom från Amerika för att hjälpa till. Många gånger.

För honom gällde samma gage som för de övriga: 0 kr.

”När Birgit ringer, då kommer man....”

Ibland fick dessa medverkande frågor från journalisterna. Vad är det som gör att du ställer upp helt utan ersättning?

Svaret var ungefär detta:

-När Birgit ringer så kommer man. Så enkelt är det.

Dessutom: *”Birgit sjunger ju utan ersättning. Vi följer detta föredöme...*

Vårt sätt att tacka

Under de perioder när vi förberedde en konsert hade jag ofta anledning att besöka Birgit i hennes föräldrahem i Svenstad. Vi hade mycket att diskutera och bestämma. Ljus, ljud, flygel, dekorationer, scen, program, biljettpriser... och mycket, mycket annat. Från föreningens sida ville vi förstås göra allt för att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för att Birgit och de övriga stjärnorna skulle vara nöjda och för att publiken skulle få en STOR upplevelse..

Det var vårt sätt att säga tack för den generositet artisterna visat oss.

Det fanns ytterligare skäl för oss att göra hela arrangemanget så tilltalande som möjligt. Vi visste ju, att en stor skara av musikrecensenter, som i vanliga fall avnjuter Birgit Nilsson på de stora scenerna ute i världen, nu skulle vara på plats i V. Karups kyrka för att avge sina omdömen. Vi kunde räkna med att betygen inte skulle gälla enbart artisterna utan även själva arrangemanget.

”Ge paugen några ägg..”

Tillbaka till förberedelserna inför konserterna hemma i Birgits föräldrahem i Svenstad. En liten minnesbild från åren då pappa Nils fortfarande levde. Han höll sig i vår närhet och fikade tillsammans med oss. När vi klarat av ”dagordningen”- alla detaljerna kring konserterna - och det var dags för mig att lämna gården, blev det – minns jag - nästan en ”tradition” att pappa Nils sa till sin hushållerska:

”Ge paugen några ägg”

Varpå Agda ilade ner i källaren och plockade ihop ägg som fyllde en stor påse.

Så kan vi för tillfället lämna ämnet Birgit Nilsson. Det lär blir mera av det framöver – i TV, radio, operahusen, Birgit Nilsson Museum mm.

Återstår bara

den traditionella uppmaningen: Har du någon i din bekantskapskrets som du tror kan vara intresserad av mina Nyhetsbrev – tipsa gärna.

Vänligen

Kalle

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad
kalle@bjarenet.com
Tel. 0431-365332